

Leták, rozdávaný o pohřebním průvodu Hlávkové
v Praze 15. března 1908.

Památce Josefa Hlávky.

Z toho místa pod nádhernou kupolí naší budovy musejní, z něhož řadami truchlících tisíců vezli před pěti lety tělesné ostatky Riegrovy a před nedávnem rakev Svatopluka Čecha, strojí dnes národ pohřeb muže, který nebyl ani slavným politikem a ohnivým řečníkem, ani velikým spisovatelem, ale měl přece význam tak hluboký pro život náš, že vděčná paměť národa jest mu pro všechny věky zachována.

Jest to Josef Hlávka.

Tážete se, čím byl Josef Hlávka? — Týče-li se Vaše otázka jen toho, jaké měl postavení v naší společnosti, jaké tituly a řády, dočtete se snadno, že byl jedním z nečetných českých milionářů. Byl vlastníkem panství Lužany, mnoha domů ve Vídni i v Praze, a také jinak člověk bohatý. Měl velkokříž řádu císaře Františka Josefa a jiné řády. Byl členem panské sněmovny.

Takových je však mnoho. Mají bohatství, řády, tituly, vyznamenání. Pro to jediné ještě nemají hlubšího významu v životě svého národa.

Jest pravda. On své jmění nesdědil ani nevyhrál. Byl synem prostého úředníka, už od nejmladších let zimničně pracovitým, mnohému se naučil. Své jmění získal vlastní prací, přičinlivostí a bystrostí, rozmnožil sporností a osobní skromností. Leč i takových bývá mezi námi, a proto jim nestrojí ještě národ pohřeb královsky slavný.

On však byl neobyčejným mužem práce. Když vystudoval v trudech nezáměrného studenta techniku, cítil, že mu schází praktická znalost stavebních živností, a student, jehož vysvědčení se skvěla vyznamenáními, bez ostychu se přihlásil za učně zednického ve Vídni. I pracoval jako učeň, stal se pomocníkem a mistrem, a do svých pozdních let vzpomínal, jak mnohému se naučil v těžké práci vedle soudruhů, na výdělek mozolných rukou odkázaných, a jak mu ta znalost přišla k duhu, když sám potom jal se podnikati veliké stavby. Jemu bylo snadno i bez velikých vlastních kapitálů se pustiti do podnikání, neboť rozuměl všemu, co živnost vyža-

dovala. A byl při tom spolu člověkem neobyčejného uměleckého nadání a vzdělání. Velikými cestami obohatil svůj názor a své vědomosti. Rozuměl nejvyšším krásám umění a nejprostějším pracím řemesla. I byl proto hledán jako umělec ke sdělení plánů pro velké nádherné stavby, i jako podnikatel k jejich postavení. Vše dovedl účelně zařídit a provést. Když mu svěřili dle vlastních jeho plánů provedení velikolepých staveb pro řecko-orientální biskupství, konsistoř a seminář v Černovicích, sám v zemi ještě nepokročilé si postavil cihelny, zakoupil lomy, zřídil vlečné dráhy a pomocí sil z Čech přivezených provedl obrovské dílo. Ve Vídni mu svěřovali největší stavby bez konkursu. Věděli, že není laciný, ale že je poctivý.

Když ho jako čtyřicátníka uprostřed námah a lopt pracovných nemoc těžká a dlouhá schvátla, zabraňujíc další jeho činnosti podnikatelské, byl již zámožným člověkem. A tu, v bolestech nemoci a předtuchách smrti, i v cizině, kam musil jíti se léčit, i na statku lužanském, jež si byl v kraji českém zakoupil a tam se uchyloval k pobytu nejmilejšímu, osnuje plány, jak by jmění svého užil k dobru svého národa. Už tenkrát, okolo roku 1877, mu tane na mysli, že zřídí z celého svého majetku velikou nadaci, jejíž výnosy by sloužily vědeckému a uměleckému pokroku národa českého. Přece však se uzdravil a žije tak prostě a skromně, že na své potřeby osobní pramálo utratil, střídal jmění, ne pro sebe, ale pro národ svůj, aby mu sloužilo k pokroku a povznešení duchovnímu. Zatím, co s myslí nespouští plán veliké nadace národní z celého jmění svého, začíná už štědrá rukou zasahovati tam, kde se mu to zdá býti právě potřebno pro osvětové potřeby národa, pro pokrok jeho vědy a umění. Ale všechno slouží jednomu velkému společnému cíli.

Když byla rozdělením staré university pražské zřízena zvláštní universita česká, dostavil se s kapitálem 22.000 zl. na stipendia pro její studenty, dvě léta na to složil na stipendia pro posluchače české vysoké školy technické v Praze 25.000 zl., a hned zase založil sumou dohromady 35.000 zl. »Jubilejní fond« pro vydávání samostatných prací vědeckých v jazyku českém. Vida, že pro Němce v Rakousku trvá bohatě podporovaná »císařská akademie věd« ve Vídni a že již Poláci též mají svou akademii, po mnohých překážkách toho dosáhl, že bylo přijato od něho 200.000 zl. jako základní fond ke zřízení »České akademie pro vědy, slovesnost a umění« v Praze. Brzo na to, r. 1890, obětuje první základ 15.000 zl. na postavení velikolepého díla uměleckého, sochy sv. Václava na náměstí před museem českým, a zase po mnohém neunavném úsilí docíluje věnováním nadace

pro výtvarné umělce, sumou 150.000 zl., že vláda za obětavé pomoci obce pražské se odhodlává postaviti a od základův účelně zaříditi akademii výtvarných umění v Praze.

Co mezi tím obětoval umělcům a mladým vědeckým pracovníkům na podpory v pracích a cestách, co chudým, ale výborným studentům, nuzným spisovatelům a j., ani vypočísti by se nedalo. Brzo však znova se rozhodl pro veliký skutek, zařídil nákladem 300.000 K skvělý stánek pro posluchače českých vysokých škol, studentské koleje, kde polo zdarma dostává se chudým, ale výborným posluchačům vysokoškolským bytu a zaopatření tělesného i spolu duševního. A ještě před dvěma roky znovu 200.000 K obětoval k založení »Národohospodářského ústavu při České akademii pro vědy, slovesnost a umění«, kterýžto ústav má podporovati snahy českého národa po jeho povznesení národohospodářském. Cítilť Hlávka, jakou měrou příští osudy národa záviseti budou na jeho hospodářské síle.

Řekne se tedy: mecenáš. Člověk, jenž z mnohého, co měl, mnoho obětoval. On však, maje sám potřeby nejskrovnější, pro sebe nevzal nic, neřádal nic — n á r o d u d á v a l v š e c k o. Několikamilionové jmění zůstává jako obrovskou nadací, jejíž výnosy budou celé sloužiti na osvětové účely národa.

Ale při tom jeho mecenášství nebylo nikterak pohodlné, jakým si je činívají mecenáši jiní. Na zásluhu mecenášskou stačívá býti bohatým a dovést štědrým obětem dáti vhodný, obecně významný účel. Takovým mecenášem tuctovým Josef Hlávka nebyl. Ať na jakýkoliv účel peníze obracel, vždy sám se staral tuhou a lopotnou myšlenkovou prací, aby oběť byla účelnou; nechtěl se spoléhati, že že už to lidé nějak spraví, jen když se jim všeobecně účel naznačí. Snažil se předpisy přesnými a podrobnými nejlepší upotřebení peněz zabezpečit. Chtěl zkrátka nejenom účely stanovit a na ně dávat, nýbrž také se postarat, aby se myšlenky jeho prováděly tak, jak myslil, že bude nejlíp pro dobro národa. Neunavně a přes pokročilý věk žádné námahy se neštitě vypracovával takto pravidla pro všechna svá věnování a nadace a bránil je všemi prostředky své horlivé a vlastenecky zanícené duše. Byv postaven v čelo České akademie jako president její neunavně se staral o její záležitosti a prospěchy, celou svou duši vkládal do jejích záležitostí, a kde bylo třeba, štědře připlácel na různé její podniky.

Začal jako muž práce, a do poslední chvíle mužem práce zůstal. Byl příkladným jako student, příkladným jako vzdělanec do praxe vstupující, příkladným jako podnikatel, příkladným jako obětavý mecenáš, příkladným

jako neunavný, nikdy neumdlévající bojovník, kdykoliv a kdekoliv šlo o vymáhání nějakých prospěchů pro národ náš a jeho kulturní pokrok. S takovou tuhostí a houževnatostí to dovedl, že se ho lidé až báli, dovedl chodit na ministry a jiné velké pány, prosit, upomínat, upozorňovat, informovat, domlouvat a dle potřeby i hrozit, že zřídka se minul s cílem, ať šlo o cokoliv. A nikdy pro sebe! Nikdy ani pro vyznamenání vlastní, ani pro jiný osobní prospěch.

Nežil sobě. Často sotva z lože povstav, na něž ho častá churavost upoutávala, nerozpakoval se hned zase vážiti cesty a námahy, aby sám zakročil v nějaké věci národní, kterou pokládal za důležitou, i aby dobrý výsledek zjednal. Nežil sobě. Z každého jeho činu, z každé myšlenky zářila láska našich starých vlastenců.

Od ranného mládí na národ myslel. Pro národ střídal a nastřídal velký majetek. A národu svému drahému obětoval vše, obětoval pro jeho vzdělání a hospodářský pokrok, sám všecky cesty a cíle vytýčiv.

V dějinách našeho zrození národního jest Josef Hlávka mužem svého druhu jediným. V jedné osobě neobyčejně dovedný podnikatel a nejideálnější, nejobětavější vlastenec, neúmorný strážce osvětových prospěchů národních a starostlivý organisátor jeho snah a ústavů kulturních.

Co velikého, povznášejícího příkladu září z té jediné postavy. Kéž požehnání toho příkladu zapadne hluboce do srdcí českých!

Josefa Hlávku na jeho cestě poslední, do rodného kraje, v němž přál si, aby k odpočinku věčnému byly složeny jeho kosti, provází vroucí vděčnost národa, zbožná, úctyplná památka, jež potrvá do příštích pokolení!

